

ليکونکو : الکس وال اومولوگيتاگيبريهيول (Alex Waal and Mulugeta Gebrehiwol

منبع اودخپريدو نيټه: ريسپونسيبل ستيت گرفت «09-01-2024»

ژباړونکی: پوهندوی دوکتور سيدحسام «مل» .

نن ورځ سور سمندر: دافريقا-عرب خواکونو دسياستونو دښتې ډگر دي

Red Sea is today's arena for clash of African-Arab

داله غزي څخه پيل چې وروستي لسيزه ددی ځای دخلکو
دهيلو اود ويري لپاره يوبورنونکی يا وحشتاک هوايي
ترن [هوايي اوسپنيز گادی] دي

**This didn't start with Gaza. The last decade has
been a rollercoaster of hope and horror for the
peoples here.**

دافريقي ښاخ دخليج دعربو سلطنتونويا دپاچاهيو لپاره، اوس يوستراتيژيک احاطه يا سيمه
ده. دوی غواړي سيا سي گوانبونه راکم کړي - ځيني يې له اسلامپالو سره د ښمني لري،
اما دوی ټول غواړي چې ډيموکراسی حرکتونه وځپي. ډنريوالوشنونکو دپيشبيني (اتکل)

له مخي دکاربن او دخوارو څخه وروسته د ناامنه نړۍ دراتلو په تمه ، د خليج هيوادونه غواړي چې بډايه کروندې ولري . هر يو د افريقايي پيرودونکي ايلاتونو خپل ليد لري چې داوطلبې به کوي .

دويلو وړ دی او هغه داچې دنيا بتي جگړې لپاره دغه نسخه «دستور» په شمال ختيځ افريقا کې دولت دتوتېه کيدو او داستبداددپلې کيدو يوه ترکيب دی .

دافريقې په بڼاخ کې بحرانونه اولانجې شتون لري ، کوم چې شخړه يا جگړه ديکتاتورې اوقحطې هغه فکتورونه دي چې دولت د نسکوريدو يا دزوال لامل کيږي – دافريقې اتحاديې دخطر ونوسره مخامخ دي دهغه دامن اود سولې سيستم اوبهير دگډوډۍ په مسير کې روان دي ، ملگري ملتونه د سولې د رامينځته کيدو له تينگښت اويادپلې کولو څخه ترشا کيږي ، اوپه بېره سره دغه نړيوال سا زمان د يو بشردوستانه منبع له چمبر څخه په يو ډير نيستمن (بی بضاعت) ارگان باندې د بدلون په حال کې دي .

دغه پورتنې د راتگ په حال خطرې دنوی کال په درشل کې د ايتوپيا دلمري وزير (ابي احمد = Abiy Ahmad) او موسي بيهي (Muse Bihi) دسوماليا دځان اعلان کړي جمهوريت ، جمهوررئيس هغه حيرانونکی معامله دسوماليا دشمال غربي په بيل شوی منطقه باندې تړون دي چې داخپله دخطر ونو يوروشبانه بيلگه دي - ايتوپيا د محتاط ديپلوماسۍ لپاره شهرت لري ، پشمول د موجوده سرحدونو د نه سر غرونې اتلول په 1960 او 70 لسيزو کې د سوماليا سره د جگړو وروسته ، ايتوپيا د موگا ديشو سره په خپلو معاملو کې محتاط او مشورتي زده کړل .

دافريقې دښاخ روانی بحرانونه «کړکيچونه» اوپه غزه کې داسرايل موجوده جنگ جگړې اودايران سره داسرايل په تقابل کې د کړکې په مخه د اوسپنې د ميلې په څير يو امنيتی حایل دی يعنی چې يو (sidebare) دی ، په سره سمند رکی د توپ لرونکي د بيلپلماتيکي کښتې مفهوم داچې دمتحده ايالاتو هغه جنگي بېري دي کوم چې لوی او په ثقيل تسليحاتو بار اوځای پرځای شوی کښتې دسوکالی او دساتني دپاره دځانگړي عملياتو دتر سره کيدوپه منظور تابعه شوی دي ترڅو چې ديمنی حوثيانو د هر اړخيزی برید لاره بنده کړي .

د سره سمندر اوبيا دهغی له دغه باريکه ترانگه څخه تقريباً تر «12» سلنه نړيوال تجارتي مالونه (سوداگريزی کالی) وړل اوراورل کيږي يعنی چې ددی تنگنا څخه نړيوال مالونه تيریږي ، د ويلو وړدی چې دغه سره سمندر دبيري چلونکو لپاره هسي يو سمندر دی کوم چې په لاره کې «يو بل سمندر» دي يعنی چې دهغه ساحلونه نا امن او له هر اړخه ديو نا امن او غير مصون گواښ سره مخامخ کيدل دي .

لکه هغسی چې تولو ته څرگند دي هغه دادي چې دبيري چلولو لپاره يعنی دبيريو دتگ لاری خلاصون «بازماندن راه عبور ومروور کشتی های تجارتي بين المللی»

د نړیوال اجتماع د پریکړې یو اصل دی . نو که چیرې په سره سمند ر کې دغه تنگنا یا ترانگه وتړل شي لکه هغسی چې په کال (1967) وروسته د عرب او د اسرائیل د جگړې په پای کې دغه ترانگه تړلې پا تې شو ، نو په هغه وخت کې د اروپا آسیا په تجارت کې یو ډیر ناوړه اقتصادي ضربي وار د کرل چې نه باید دغه لاره وتړل شي!! د اروپا او آسیا ترمنځ سوداگری باندې د ټکټ اغیزې به له اقتصادي پلوه سختې وي . د EU لخوا پرمخ وړل شوي عملیات اتلانتا د سمندري غلو ضد بېړۍ چلوي چې پکې د «13» اروپایي هیوادونو جنګي کښتۍ شاملې دي (د انگلستان په شمول ، چې د بریکسیت پورې یې بېړۍ چمتو کړې) ، د اوکراین ، هند ، کوریا او کولمبیا کښتو سره کار کوي .

د څو کلونو وروسته د فلوتیلا قوماندانانو دې نتیجې ته ورسید چې د سمندري غلو د حل لاره د سومالیا د شخړو د حل لپاره د ډیپلوماسۍ په بڼه او د بې وزلو کب نیونکو لپاره د معیشت د برابرولو لپاره اقتصادي مرستې دي . دا په سم لوري کې یو ګام وو .

سعودي عربستان د سره سمندرګي د یوه فورم مشري کوي چې اته ساحلي هیوادونه پکې شامل دي (ټول د اسرائیلو پرته) ، د سمندري غلو ، قاچاق او سمندري سرچینو سره مبارزه کوي - نه سیاسي مسلي .

شپږ کاله دمخه ، د سویلي افریقا پخوانی ولسمشر **تا بو مبیکی** چې د افریقا د ښاخ لپاره د افریقایي اتحادیې د لوري کچې پلي کولو پینل مشري کوي ، د "سری بحر میدان" اصطلاح معرفي کړه . مفکوره دا وه چې یو ډیپلوماتیک فورم رامینځته کړي چې پکې نه یوازې د ساحل ایالتونه شامل وي ، بلکه نور ټول هغه هیوادونه چې د سره بحر او عدن په خلیج کې حیاتي ګټې لري یا د اوبو د تنګ پټې په اوږدو کې سیا سي او سوداګریزې اړیکې لري . د سولي او امنیت لپاره د AU پخوانی کمیشنر ، **رامتان لاممر** څرګنده کړه :
"سره سمندر په تاریخي توګه د ویش پر حای یو پل دی ، د دواړو څنډو خلکو سره کلتور ، سوداګری او ټولنیزې اړیکې شریکوي ." . مصر د نیل په دره او د سره سمندر په دواړو څنډو کې زر کلني ګټې لري . ایتوپیا سمندر ته د لاسرسي لپاره حیاتي علاقه لري . متحده عربي امارات ، قطر ، عمان او ترکیه ټول تاریخي یا اوسني ګټې لري .

د سیمه ایز او نړیوال ځواک مبارزه د سره سمندر په میدان کې لوبیږي . د امریکا ، چین ، ترکیې او متحده عربي اماراتو په ګډون اووه هیوادونه هلته سمندري اډې لري . نور د ایران او روسیې په ګډون په شاوخوا کې جنګي بېړۍ لري او په فعاله توګه د ايو په لټه کې دي . د عقبه په خلیج کې د ایلات بندر د اسرائیلو ستراتیژیک شاته دروازه ده ، ځکه چې په کښتو باندې د حوثیانو بریدونه په ډراماتیک ډول ښودل شوي .

د سره سمندر د **اړینا ایالتونو** د یوولارکنفرانس پلان د AU ته د نړیوال سولي بنسټ راپور کې د وړاندیزونو پر اساس جوړ شوی ، "د افریقا سیا ست ، افریقایي سوله" - د کوم لپاره چې **مبیکی** او د ملګرو ملتونو تجربه لرونکي ډیپلومات **لخدر براهمي** په ګډه لیکنه

کړې نظر دا و چې د مینځني ختیځ هیوادونه باید د AU د سولې او امنیت جوړښت اصول لاسلیک کړي او د همکارۍ لپاره گډ میکانیزمونه رامینځته کړي.

اروپایی اتحادیې په دې وړاندیزونو عمل کولو کې پاتې راغلی. او نه هم دوی د ملگرو ملتونو امنیت شورا کې راپورته شوي.

پرخای یې، د خلیج عرب هیوادونه دافریقې په ښاخ کې په زیاتیدونکي توگه ټینگار کوي، او دوی د لیرد سیاست یو تیریدونکي بڼه راوړي، په شمول د جنگ لپاره د پراکسي تمويل لپاره. متحده ایالات - چې دامنیت چترې یې د لسيزو راهیسي سره بحر ته پناه وړې - لیواله ښکاري.

سعودي عربستان له اوږدې مودې راهیسي د سره سمندر افریقا ساحل د خپل امنیت د یوې برخې په توگه لیدلی. قطر او ترکیې په سوډان او سومالییا کې په ځانگړې توگه د اسلامپالو په منځ کې دنفوذ هڅه وکړه. اسرائیل په ډیر احتیاط سره په سیمه کې د ټاکونکي رول په لټه کې دی.

خو مهم لوبغاړی امارات دی. یو کوچنی، بډایه دولت، دا د واک د پروژې لپاره پراکسي کاروي، او د نړیوالو نورمونو په پام کې نیولو سره د بیلتون غوښتونکو ملاتړ کوي. د ابوظبې په پیروونکو کې په لیبیا او چاد کې کلیدي لوبغاړي شامل دي، او دا پخپله دافریقې په ښاخ کې د پاچا جوړونکي په توگه موقعیت لري.

متحده عربي امارات د ایتوپیا ملاتړ او وسلې کوي. دا د مخه په سیمه کې ډیری بندرونه کنټرولوي - پشمول د ایتوپیا وړاندیز شوی بندر او سمندري اډه چې له سومالیلینډ څخه اجاره شوې ځمکه کې. خو ابوظبې تر اوسه د سور سمندر او د افریقا د ښاخ لپاره خپل ستراتیژیک اهداف نه دي روښانه کړي. متحده عربي اماراتو له اوږدې مودې راهیسي په واشنگتن کې وړیا پاس درلود. یوازې په دې وروستیو کې متحده ایالاتو په سوډان کې دابوظبې په جرات باندې نیوکه پیل کړې، او هلته یې د وژونکو گړندي ملاتړ ځواکونو وسله وال بللي.

وروستی لسيزه د سره سمندر دارینا دخلکو لپاره د امید او وحشت رولر کوسټر وه. په یمن، ایتوپیا او سوډان کې مشهور پاڅونونه ټول د استبدادي، جگړې، ظلم او قحطۍ په وژونکو ټوټو کې راوتلي، چې سیمه ایزې شخړې په پراکسي جنگونو کې زیاتي شوي. په واک کې د پاتې کیدو د لنډ مهاله اړتیا لخوا لارښود شوی - او د نغد و بډایه بهرنیو سپا نسرانو هیلو لخوا - د نن ورځې مشران اکثرًا لنډ لید او معامله کونکي دي.

د ملگرو ملتونو او AU لارښوونو لاندې، د سولې تړونونه د ډیموکراسۍ لپاره د حد په توگه خدمت کولو لپاره چمتو شوي. نن ورځ د سولې تړون، لکه د "د د بنمنی ډایمي پای ته رسیدو" موضوع چې په تیگرې کې د ایتوپیا جگړه پای ته رسوي، ممکن داوربند څخه

نور نه وي د سياست د لومړيتوب اصول - چې د افريقا د سولې اجنډا ته يې ښه خدمت کړی - د ډيموکراسۍ ، ښې حکومتولۍ او ټول شموليت ته د ژمنې پرځای د لنډ مهاله ليردونې معنی لري .

د افريقا يو کلیدي نورم "د مسؤليت په توگه حاکميت" و، چې د سوډان / سويلي سوډاني وکیل او ډيپلومات **فرانسيس ډينگ** لخوا رامینځته شوی . نن ورځ مور د دې مخالف يو ، د **کامیرون فیلسوف اچیل ممبی** لخوا د "نو حاکميت" په توگه رد شوی .

د نن ورځې راجسټريشن پدې معنی دی چې د اريټرياولسمشر **ایزیا س افیورکي** بیا رغول کيږي د 30 کلونو لپاره ، عيسا د اوسپنې مټې واکمني کړې ، پرته له کوم اساسي قانون سره سيا سي گوند ونو يا خلاصې رسنۍ ته اجازه نه ورکوي، په دې هيله چې د نړيوال ليبراليزم څپې به راتپت شي . هغه داسې ښکاري چې سم ثابت شي .

د سوډاني **جنرال محمد حمدان** داگولو، چې د "همدتي" په نوم پېژندل کيږي، د چټک ملاتړ ځواکونو قوماندان، د ياغيانو نيمه ملېشه ځواکونه چې د دوی د بشري حقونو د سرغړونو لپاره بدنام دي، د شاهي جيت الوتکې (د اماراتو هوايي شرکت) کې افريقا ته سفر کوي . هغه تېره اوونۍ **اديس ابابا** ته ورسېد او هلته يې له لومړي وزير **ابي** سره وکتل . د اماراتو په ملاتړ گډوډي کونکو ته د پروتوکول غزول په سيمه کې نوی نورمال دی .

تر هغه حده چې دا په بشپړ ډول فعاليت کوي ، AU د غير ليبرال څو اړخيزيزم مخ دی، د خپلو بنسټيزو اصولو څخه ليرې کيږي . خپلو سيمه ايزو ملگرو ته د ځنډولو لپاره د ملگرو ملتونو تمرين دا له مينځه وړي . د پراختيا په اړه بين الحکومتي اداره - د شمال ختيځ افريقا اته کسيز بلاک - اوس په ژوره توگه ویشل شوی او فلج ته نږدې دی

په داسې حال کې چې دافريقا ښکريا ښاخ اويمين دلويديځ د بهرنيو چارو په وزارتونو کې د لومړيتوبونو په ليست کې ډير ښکته شوي ، امريکا او اروپا د منځني درجي ډيپلوماتان د مار کندی ته ليري، په بده مرغه د هغو خطرونو لپاره چې دوی ورسره مخ دي په ډيره اسانه سره د سيمه ايزو استبدادونو لخوا ډارول شوي، شايد د زومبي "پان افريقيانو" شعارونو لخوا چې د دوی د بشري حقونو په اړه د خبرو کولو حق ننگوي، دوی خپل هيوادونه د خليج د بي رحمه زورواکۍ په مقابل کې غير مناسب پريښي دي .

وروستي پرمختگونه په تفصيل سره اټکل کيدی نشي . خو امريکايي ډيپلوماتانو څو کاله وړاندې دا پراخه ننگونه وليدله په 2020 کې ، د سره بحر په اړه دوه اړخيز "لور مطالعاتي گروپ" د متحده ايالاتو د سولې انستيتيوټ لخوا رابلل شوی ، د سره بحر ايرينا لپاره پراخه ډيپلوماتيک ستراتيژۍ ته لومړيتوب ورکړ . د USIP راپور خبرداری ورکړی چې په سيمه کې شخړې کولی شي د متحده ايالاتو ملي امنيت تهديد کړي او د پراخ ماموريت سره د لوړې کچې استازي وړانديز وکړ .

د **بایدن** ادارې ژر تر ژره د افریقا بناخ لپاره ځانگړی استازی وټاکه ، مگر د بهرنیو چارو وزارت کې د افریقا بیورو پیر ژر دا مقام ټیټ کړ . دې ستراتیژیک غفلت لگښت نن ورځ روښانه کيږي .

د ډیپلوماتیک فورم لپاره لاهم فرصت شتون لري چې ډله ایز امنیت ته وده ورکړي . واشنگتن د رهبرۍ لپاره خپل غوره فرصتونه له لاسه ورکړي دي - نن ورځ د متحده ایالاتو هر نوښت به د نورو په مینځ کې ژور شکونه راپورته کړي . د منځني ختیځ قدرتونه، دیوې قاعدې په توگه، د ډله ایز عمل وړاندیز نه کوي، او د خلیج هیوادونه ویشل شوي دي . اروپایان به تعقیب کړي، نه رهبري .

بیا د مشرتابه مسؤلیت په افریقا او ملگرو ملتونو باندې راځي په ګډه عمل کول، دوی کولی شي یوه اجماع رامینځته کړي چې امریکا، اروپا، چین او روسیه په یوه فورم کې د یوې باثباته او همکارۍ سره د سره بحر ایرینا د اجندا له مخې چوکاټ کې راولي.

ددی مقالې دلیکوالونو په اړه څو کرښي :

الیکس دی وال

الیکس دی وال د نړیوال سولې بنسټ اجرايوي رییس ، د فلیچر ښوونځي د نړیوالو چارو څیړونکي، د تفتیس پوهنتون، او د لندن د اقتصاد په ښوونځي کې پروفیسور فیلو دی . د هغه وروستی نوی پانډیمکس ، زور سیاست: د ناروغۍ په وړاندې د جګړې 200 کاله او د هغې بدیلونه (سیاست 2021

ملوګیتا جبریهوت

ملوګیتا جبریهوت د نړۍ د سولې بنسټ (WPF) ، د تفتیس پوهنتون لوړ پوړی ملګری دی . هغه د ادیس ابابا پوهنتون د سولې او امنیت مطالعاتو انستیتیوت (IPSS) بنسټ ایښودونکې دی . د شخړو دمخنیوي، مدیریت او حل په برخه کې د متخصص په توگه هغه د AU او ملگرو ملتونو په ګډون د مختلفو نړیوالو سازمانونو سره مشوره کړې ده . هغه په UNDPPA کې د منځګړیتوب د ملاتړ واحد لپاره د منځګړیتوب د لوړ پوړي مشاور په توگه هم دنده ترسره کړې .

----- **په درناوی «10-01-2024»**